

prædictas, scilicet Ammonitas et Moabitas cum Judæis, per Cyrum et Babylone reducam; eos enim inde reductos esse patet cap. xix, vers. 6, et I Esdr. ix, ubi cum Moabitis et Ammonitis Judæi post reditum contraxerunt connubia.

Mystice, significatur hic vocatio gentium ad fidem Christi.

VIUM. — Id est quemquo.

46. SI ERUDITI DIDICERINT (Moabite et Ammonite) VIAS POPULI MEI, — fœdem et religionem Judæorum.

ET JURENT, — et consequenter ut colant Deum verum, non Baal; juramentum enim per synecdochē significat omnem Dei cultum.

EDIFICABUNTUR IN MEDIO POPULI MEI. — Id est pacifice et prospere agent, abundantes prole, familia et opibus, « in medio populi, » id est in, vel inter populum meum. Erunt enim de populo et Ecclesia mea, esto habitent in suis regionibus Judææ vicinis.

47. EVELLAM GENTEM ILLAM EVULSIONE ET PERDITIONE. — Id est omnino evertam et perdam illos. Quando hæc contigerint, nec S. Scriptura, nec historie narrat. Sanchez censet hæc a Machabeis esse peracta; Judas enim et Jonathas Machabeis expugnarunt Philistinos, Ammonitas et Idumæos, I Machab. v, 3, 6. Verum hi gentes illas vastarunt quidem et subegerunt, at non deleverunt penitus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hieroglyphico et ænigmatè lumbaris defossi et putrescentis, atque vers. 12, laguncula inebriantis, captivitatem et calamitatem Judæorum describit. Unde ait vers. 18: Dic regi et dominatrici, etc., ubi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Est hoc genus prophetiæ ænigmatiæ, quod ad persuadendum efficacius est, quia non solis verbis, sed et rebus ipsis peragitur et representatur. Simile fuit cap. vii, vers. 28, et infra cap. xviii, vers. 2 et 3, Isaiæ xx, 2, Osee i, 3.

Nota hæc accidisse non tempore obsidionis sub Sedecia, ut vult S. Hieronymus, sed sub Joakim; nam non nisi regi, sed regibus, scilicet Joakim, Joachin, Sedecia, minatur exilium, vers. 13. Et sub Joakim, cum ipse penderet tributum Chaldæis, facile Jeremias in Babylone ire et redire poterat, non autem cum urbs obsessa, et Chaldæi essent hostes (1).

1. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, et posside tibi lumbare lineum, et pones illud super lumbos tuos, et in aquam non inferes illud. 2. Et posside lumbare juxta verbum Domini, et posui circa lumbos meos. 3. Et factus est sermo Domini ad me, secundo, dicens: 4. Tolle lumbare, quod possidisti, quod est circa lumbos tuos, et surgens vade ad Euphraten, et absconde ibi illud in foramine petræ. 5. Et abii, et abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus. 6. Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten: et tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi. 7. Et abii ad Euphraten; et fodi, et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: et ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset. 8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 9. Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam: 10. populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulat in pravitate cordis sui: abieruntque post deos alienos ut servirent eis, et adorarent eos: et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. 11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos

(1) Tertia hæc est sectiois secundæ primæ partis conclusio, quæ illi temporis assignanda videtur quo Josie regis nepos Joachinus, sive Jechonias, regnum Judaicum tenuit, ut colligere licet a vers. 18, ubi præter regem, et reginam ejus mater compellatur. Quæ vers. 19, 20, leguntur, hæc obscure indicant occupasse tunc Chaldæos plures Judææ urbes, et in eo fuisse ut ad urbem Hierosolymam exercitum admovent. Videretur hæc conclusio longe ante prophetiam, cap. x, 17-25, contentam, habita fuisse.

Porro in hac prophetia, Jeremias, primo, populi

Judæi insignibus beneficiis Deo obstricti ingratum erga eum animum, summanaque illius depravationem, futuramque penam typice dupliciter exponit, primo, per typum linei cinguli quod Propheta Deo primum jubente induit, et ad mandatum Dei alterum juxta Euphraten abscondit, et putrefactum postea recipit, 1-7. Quam typum divinitus datum ipse Deus explicat, reprehendendo superbiam, obstinationem et idololatriam Judæorum, 8-10; et obijciendo contemptam ab hisdem Dei benevolentiam, 11. Secundo, per typum sen allegoriam lagunæ, vino replete, fallaci quidem sensu acceptæ in

virii, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus: ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam: et non audierunt. 12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? 13. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, et reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate: 14. et dispergam eos virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus: non parcam, et non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos. 15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est. 16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebreat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem. 17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbie: plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. 18. Dic regi et dominatrici: Humiliamini, sedete; quoniam descendit de capite vestro corona gloria vestra. 19. Civitates Austri clausæ sunt, et non est qui aperiat: translata est omnis Juda transmigratione perfecta. 20. Levate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? 21. Quid dices cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, polluta sunt plantæ tuæ. 23. Si mutare potest Ethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: et vos poteritis benefacere, cum dixeritis malum. 24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto. 25. Hæc sors tua, parque mensura tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio. 26. Unde et ego nudavi memora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, 27. adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi, Jerusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

4. POSSIDE. — Chaldæus eme; utrumque enim significat Hebræum קָנָה kana; emptio enim finis et terminus est possessio rei emptæ.

LUMBARE LINEUM. — Id est balteum, sive cingulum ex lino quo lumbi cinguntur. Ita Septuaginta et Vatablus. Lineum autem esse vult, non laneum, non coriaceum, ut indicet non esse super vestem, sed super carnem induendum: quod enim nobis conjunctissimum esse, ac diligentissime servare volumus, hoc ad lumbos cingimus: sicut viatores pecuniam lineæ cingulo insutam, secus lumbos circumcingunt, ait Maldonatus. Unde Syrus et Arabicus vertunt, sudarium, velamen, lin-

teum; et alliga illud in lumbis tuis, vel super dorsum tuum (1).

Nota primo: Cingulum sive « lumbare » quod Dei renibus jungitur, aliud S. Hieronymus et Jo-

(1) Intelligent tamen plerique interpretes hic designari cingulum exterius quod vestibus astringendis inserret. Alii, sicut Calmetus et d'Alhali, hic agi putant non de simplici cingulo quod vestes laxiores constringeret, sed de ampliori cingulo quod brevis tunica formam haberet; quam ob causam S. Hieronymus illud cingulum vestimentum muliebrem appellat. Cæterum, ut jam notavimus, duplex erat, et est adhibendum in Asia cingulum: alterum commune, alterum pretiosum ex gossypio, vel lino, nunc quidem ex serico textum, olim autem acupictum latitudine palmæ, quod antea ad ventrem colligabatur. Ideo Dahler et d'Alhali de magni pretii cingulo cogitandum existimant, propterea quod illud divitiis et luxuriosi populi imago esse deberet. Quam interpretationem non accipit Rosenmüller dicendo non ad ornatum Jeremie mandatum esse sibi cingulum comparare, sed ad artissimam conjunctionem significandam, vers. 11. Quare vulgare cingulum, quod nulli lumbis applicandum ad vires confirmandas, quo quasi unitum constructumque corpus sit, eo fortius indicari potius statuit. Ita et Grotius: « Περικύβητος græcis (Alexandrinis interpretibus) dicitur, subligar, quod corpori proxime adheret. Sic populum Judaicum Deus præ cæteris populis proxime sibi admovent, »

bonum a Judæis, 12; sed divinitus revelato sensu, in malum eorumdem explicatam a Propheta, 13, 14.

Secundo, hactenus primo, populares ad humilitatem et obedientiam, cum interminatione malorum obvertitur, 15-17; secundo, regem ac reginam ad penitentiam ob amissionem regni, extinctionem urbium, et deportationem incolarum omnium, 18-20.

Tertio, tante calamitatis causas exprobrat, quæ sunt, primo, communicatio confiditiorum cum infidelibus, 21; secundo, multiplicata iniquitas et impudentia, 22; tertio, obdura imperitentia, 23; propter quæ comminatur Deus dispersionem omnimodam, et ignominiam infamem ex idololatriæ ortam, 24-27.

remias, vers. 11, est Israel, qui in lini similitudinem assumptus de terra asper et illotus, nec mollem habuit nec candorem, id est nihil amabile, ob quod a Deo eligeretur in plebem Dei; sed sola Dei gratia Deo adhaesit, eique conjunctissimus fuit: cumque usui et pulvere sordidisset, id est cum peccasset, Deus eum ob peccata repudiavit, et ad ripam Euphratis in foramine defodit, id est duxit eum captivum in Babylonem, ibique eum Chaldeorum furori exposuit. Babylon enim Euphrati et Tigri adjacet, ibique lumbare absconditur a Jeremia, quia Israel ibi captivus, tot gentium magnitudine pene absorptus, et nihili reputatus est.

Secundo, addit D. Thomas, « lumbare, » quod lumbis adheret, in quibus prima origo est concupiscentiae et seminis, significat populum in Dei amorem assumptum, *Osee xi, 4*, et hio vers. 1. Rursus, « lumbare » significat casitatem et amorem conjugalem: hinc ait vers. 11: « Sicut adheret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui, » id est conjugio copulavi, « mihi omnem domum Israel. » Ita Prado in cap. xvi *Ezech.* pag. 487.

Tertio, post multum tempus Jeremias refert « lumbare, » sed putridum; sic Deus liberat populum de captivitate Babylonica, in qua sordibus aequae ac peccatis quasi computruerat: post reditum rursus Deum offendit, et demum Christum occidit, atque aeterna perditione contabuit. Ita S. Hieronymus.

Quarto, videtur Jeremias haec revera ita ut narret fecisse, sicut Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Dionysius, Maldonatus, Castrus, Sanchez, et praecipui Hebraeorum: hoc enim exigit simplex ejus narratio: dicit enim sunt Propheta in portentum Israeli. Sic Isaias, cap. xx, nudus ambulavit. Sic Ezechiel, cap. iv, vers. 12 et 15, stercus humanum comedere jussus est: sed hoc deprecans, ejus vice fimum boum Dei permissu comedit, ut illa famem et aerumnas captivitatis Babylonicae presignaret. Licet aliqui, ut Vatablus, Lyranus et S. Hieronymus, *Proem. in Osee*, haec tantum velint esse visionem, seu in spiritu haec visa et gesta a Jeremia, non autem reipsa esse peracta (1).

(1) Hanc S. Hieronymi sententiam solidis argumentis demonstravit Standlin in *Commentatione de Prophetarum factis symbolis*, inquit Rosenmuller, qui et ipsi adspiciunt. Porro praecipue ratio ob quam non potest vere gestari, sed visionem tantum seu parabolam hic narrari, non pauci autantem interpretes, est difficultas pro Jeremia tam longum iter (150 leucas ad minus distabat Hierosolyma ab Euphrate) agnoscendi, praesertim, inquit S. Hieronymus, cum Hierosolyma a Chaldaeis obsideretur. Sed quid vetat Jeremiam et accipisse et implevisse hoc mandatum ante obsidionem Hierosolymae per Chaldaeos, non obsidionis tempora, ut vult Hieronymus? (Vide Annot. ad synops.) Verena et Dathius vertunt, ad Euphratam, secum Bochartum, qui in *Dissert. geograph. sacr.*, adjectis *Oper.* tom. I, pag. 958, hoc loco nomen esse statuit regionis, pagus, vel vice ejusdem non longe ab Hierosolyma distat, fortasse Bethleemi et adjacentis regionis, quae אפרת dicta fuit, *vid. Genes. xviii, 7*. Cujus interpretatio praeter tam longinquam

Quinto, mystice omnis sanctus est « lumbare » Dei; sed cum peccat, in Babylonium ducitur, id est in regnum demonis, et si pergit in vitis, ita putrescit, ut in usum et cinctorium Domini redire non possit. Ita S. Hieronymus. Unde

Nota secundo: Cum Pierio, *hieroglyph. 40* (ubi peculiari paragrapho explicat hoc cingulum Jeremie symbolice), zonam fuisse virginitalis symbolum, tam apud Graecos et Latinos, quam Hebraeos. Hinc Pausanias docet Trezemorum virginum zonam Palladi ante nuptias dedicasse: sic primae puerperae Athenis Dianae Solvizoniae zonam, quasi per matrimonium jam solutam dicebant: testis est Apollonius in *Argonaut.*, et Ovidius cum canit:

Castaque fallaci zona reclinata manu.

Hinc olim et etiamnum sacerdotes in sacris cingulo lineo utuntur, ut monentur, ait Cyrillus, fluxu libidinis luxuriam, et animi cupiditates, castitatis et temperantiae cingulo coercere.

Secundo, zona symbolum fuit fortitudinis: est enim habitus militis et gladiati.

Hinc *tertio*, zona symbolum fuit gloriae et superbiae, maxime si zona bullis aureis gemmeisque distincte essent, quae baltei dicuntur, quasi bullatae, ait Pierius. Unde vers. 9: « Sic putrescere faciam, dicit Dominus, superbiam Juda, » uti putruit balteus hio tuns.

Quarto, zona, ait S. Hilario, est efficae in omni bonum apparatus, ut ad omne ministerium Christi prompte voluntatis cingulo simus accincti: praecincti enim expeditores sunt ad opus, firmiores et constantiores. Vide dicta *Ephes. vi, 14*. Haec omnia conveniunt Israeli et civis fideli animae, quae omni hac zona cingi debet, ut Deo indivise adhereret.

Nota tertio: Pari modo linum, hieroglyphicum fuit puritatis vite, Israelis et fidelis animae: unde *Aegyptii* sacris Isisidis et Osiridis, tantum linea veste utebantur, et nefas erat uti lana. Ita ex Tertulliano, Plutarcho, Herodiano, Martiali, Pierius, Audi Martiale:

Lingere fingunt calvi, sistralaeque turba,
Liner adoratam cum silet Hierogenaes.

Secundo, linum hoc carminandum, et mordaci poenitentiae et austeritatis vite lixivio, saepe dealbandum est ne putrescat.

profectionis difficultates, tres istas dat rationes, *primo*, verbo *Pharata* non additur *flumen magnus*, quod alias saepissime, ubi Euphrates memoratur, ejus nomen adjecti solent; *secundo*, dicitur Propheta abscondisse cingulum in *Pharata*, licet reipsa in foramine petrae absconderit *tertio*, saepe eliditur prima nominis littera, et sic ea *Pharata*, venit *Pharata*, aut *Pharat*. Verumtamen in Euphrate consentiant hoc loco interpretes veteres omnes. Nec cur ad eum fluvium Propheta suum, quod populus *Pharata*, venit *Pharata*, quod populus *Pharata*, est ratio. Significatur enim populi Iudaei futurum apud Chaldaeos, sive Babylonios, circa Euphratem

Tertio, linum symbolum est fati sive decreti et providentiae Dei, quam poeta vocant fila et stamina Parearum; nam

Clotho rotat fasum, Lachesis nel, et Atropos occat.

quae computrescunt vel succiduntur, cum vita vel felicitatis humanae tela a Deo succiditur; uti hio a Deo succisa est Israeli.

Quare tropol. pulchre Origenes et S. Hieronymus: Sicut, inquit, linum de terra nascitur, pullulat, crescit, melitur, pectitur, lavatur, teritur, munditur, carminatur et ingenti opera excutitur, filatur, texitur, ut ex eo linum et cingulum candidum et laudatum fiat: sic Deus Judaeos et nos Christianos, ac praesertim Ecclesiasticos et Religiosos, a generalitate et natura nostra corrupta aequae ac ex prava institutione, aut peccandi consuetudine terrestres, nigros, rudes et asperos moribus et vitis, tanta opera, cura et gratia molivit et polivit, et candelavit, ut quasi in cinctorium Dei plectamur, eique arcissime conjugamur, indeque nomen, laudem et gloriam consequamur: nam si ab eo separarem, ac in Euphrate deliciarum, humore gule et libidinis perfundamur, putrescimus, ait B. Petrus Damianus, epist. 10 ad *Petrum Cardin.*, et quasi putidi a Christo abjiciemur, ac quasi in nihilum redigemur, uti Salomoni, Davidi et Israeli contigit. Plura de hoc lini symbolo dixi *Ezechii* cap. xxviii, 33, in fine.

Rursus, pie et apposite S. Hieronymus ad *Chromatium*, epist. 43: « Ego, ait, in scelerum meorum sepulchro jacens, et peccatorum vinealis colligatus, Dominicum de Evangelio exspecto clamorem: Hieronymus, veni foras. Bonus (quia secundum Prophetam omnis virtus diaboli in lumbis est) trans Euphratem tulit lumbare suum, ubi illud in foramine petrae abscondens, et postea scissum reperens cecinit: Domine, tu possedisti rubeas meae. Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Me vero Nabuchodonosor ad Babylonem, id est confusionem mentis meae catenatum duxit, tibi mihi captivitatis jugum imposuit. Cum ego dixi: Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat caecos. Et ut breviter ceptam dissimilitudinem finiam: Ego veniam deprecor, ille expectat coronam. »

Allegorice, Christus quasi Pontifex lineam tunicam, in qua depictus erat omnis populus Israel, id est christianus; tunicae, inquam, carnis nosae assumptus, atque eam, et in ea nos omnes arcissime sibi et inseparabiliter copulavit balteo nominis hypostaticae, sibi, inquam, id est renibus lumbis suis, ubi sedes est amoris, puta ardentissimo suo amoris et affectui nos adstrinxit. Haec est zona aurea, quae cum ad mamillas praecinctum fuit Joannes, *Apocal. i, 13*.

Et in aquam non inferes lixivium, — ne videatur ex aqua et humore situm contraxisse et computrescisse, sed alia ex causa, ait Lyranus. Melius Vatablus per aquam accipit lixivium, quo sordes e

lino eluuntur, *g. d. Lumbare sordidum non elueat lixivio*, ut significes sordas et peccata populi poenitentia non esse eluta et expta. Optime S. Hieronymus explicat: « In aquam non inferes, » id est recens textum aqua non macerabis, ut illud ea ratione candelificas et polias; ut illud asperum et fuscum, uti natum et textum est, relinquis, ut significes populum Judaeum recens natum, tunc a Deo assumptum esse in Ecclesiam, cum rudis esset et impolitus, doctus et exercitatus magis in luto et lateribus Aegypti efformandis, quam in culta Dei probisque moribus, uti paulo ante dixi.

9. Sic putrescere faciam superbiam Juda. — « Superbiam, » id est gloriam, magnificentiam, et, ut Chaldaeus vertit, *fortitudinem Secundo*, « superbiam, » id est arrogantiam. Unde Septuaginta vertit, *εγω*, id est injuriam. Comprimit ergo hio Deus praesentiam et superbiam sui populi, dum instar lumbaris putridi, quod magis sterquilino quam vestuario est dignum, facit eum tabescere et computrescere in Babylone, ut quasi stercus conculectur a Chaldaeis, juxta illud *Thren. iv, 3*: « Qui nutritur in croceis, amplexati sunt stercora. »

11. UT ESSENT MIHI IN POPULUM, ET IN NOMEN, ET IN LAUDEM, ET IN GLORIAM, — ut scilicet Israel esset populus nominatus, laudatus et gloriosus apud omnes gentes. Ita Hieronymus, Theodoretus et Rabanus. Sicut enim uxor gloria est viri, ita Israel Deo obediens et serviens, fuit gloria Dei, Deique nomen et laudem apud gentes celebrem fecit, inquit Hugo et Dionysius. Adde « in nomen, » quia in nomine Israel includitur et auditur nomen *יהוה*, id est Dei: quoties ergo Israel, toties Et, id est Deus, nominabatur et celebrabatur. Et enim significat Deum, qua fortem et invictum.

12. OMNIS LAGUNCULA IMPLEBITUR VINO. — « Laguncula, » hebraice *נבל* *nebel*, id est, ut Chaldaeus, *uter*; Symmachus, *crater*; Theodotus, *vas*, puta lagena terrea, hydria fertilis. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Lyranus, *g. d.* Sicut laguncula impletur vino, ita ego implebo vos ebrietate non bonorum et voluptatum, ut vos putatis, o Judei, sed malorum et dolorum. *Secundo*, *laguncula vini*, est mensura furoris et vindictae, quam propinabit et qua inebriabit vos Deus; laguncula ergo sunt ipsi Judaei, qui excipiunt vinum furoris Dei. Rursus, proprie et apposite *lagunculam* vocat, caput cuiusque Judaei; caput enim est instar lagena: *vinum* autem vocat ebrietatem mentis, et inopiam consilii in rebus adversis. Significat ergo fore ut, cum Chaldaei venerint, tanto omnes terrore corrumpantur, ut quasi ebrii et amentes huius illic deviantur, imo in ipsos hostes, ignes et praecipitia incurrant. Ita Maldonatus. *Tertio*, quia, sicut laguncula collisa dispergitur, ita vos dispergemini. Patet vers. 13 et 14.

13. IMPLEBO OMNES, etc., EBRIETATE, — hoc est tribulatione maxima, et servitute Chaldaeorum, ut

sicut ebrius vires resistendi non habet, nec consilium, nec usum rationis, nec a mente, sed a vino regitur: ita et Judæi, quasi ebrii, nec vires nec consilium habituri sint resistendi Chaldeis; nec a sua mente, sed ad Chaldeorum imperium sint agitandi, impellendi et protrudendi in carceres et in Babylonem. Ita Chaldaeus, Origenes et Theodoretus. Simile quiddam de Aegyptiis scribit Isaias, cap. XIX, vers. 14, dicens: « Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis et: errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens; » et de Jerusalem, cap. LI, vers. 21: « Ideo audi hoc paupercula, et ebria non a vino. » Vide ejusdem cap. XXIX, vers. 9.

PROPHETAS, — pseudoprophetas.

14. DISPERGAM EOS. — Hebraeus, *collidam eos*, ut, sicut lagenæ testaceæ collisæ ad lapidem in fragmenta dissiliat et dispergitur; ita plebs Judæorum ad Chaldaeos collisæ, et invicem compressa dolore et angustia, quasi in fragmenta dissiliat, ut uxor in amantem, filius in aliam, frater in aliam urbem et regionem dispergatur. Ita Chaldaeus et Vatablus.

Causas, cur Deus impios se ab invicem dispergat, dicit Origenes hic, homil. 9, scilicet ut id facere, primo, ad poenæ incrementum, ne in poena socios habeant, et sese invicem solentur. Secundo, ut dissolvatur nequam eorum cogitatio, cum non haberit allocationem alterius nequioris, itaque ipsi a pristinis sceleribus, ipsa solitudine et penuria consortii, recedentur.

VERUM A FRATRE, — id est quemque a proximo suo.

NON CONCEDAM, — non indulgebo: Septuaginta pro אֲחֻזְכֶּן *echanol* legentes אֲחֻזְכֶּן *echanol*, verunt, *non desiderabo*, i. e. non impediam cujusquam amore ac desiderio, quo minus vos abire et dispergi sinam.

15. NOLITE ELEVARI — superbia, ut superbe in vestra fortitudine fidatis: sed

16. DATE DOMINO DEO VESTRO GLORIAM, — ut vestram infirmitatem æque ac iniquitatem agnoscat, et a Deo solo humiliter opem contra Chaldaeos petatis et speretis: humilitas enim summam gloriam dat Deo, Deus enim ab humilibus honoratur, *Psalm. cxi. 20.*

Hinc secundo, « date gloriam Deo, » hoc est, pemittat vos scelerum et violati numinis, facta pessima retractate, vitam commutate. Dum enim hoc facit penitens, sævit injuriam Deo irrogatam, eique gloriam ablatam resituit. Sic I Reg. vi, 4, cum Philistini ob captum arcam plagis atrilli, et facti penitentes, cogitarent de arcæ restitutione, et injuriam Deo factæ expiatione, dicerentque: « Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? » Responderunt sacerdotes: « Quinque annos aureos facietis, et quinque mures aureos, etc., et dabitis Deo Israel gloriam, » q. d. Ita restituitis Deo gloriam suam.

Tertio, Sanchez apposite censet respici hic *rad. 11*: « Ut essent illi in nomen, et in laudem,

et in gloriam, » q. d. Date gloriam Deo, et nomen ejus exornando studete: ad hoc enim vos vocavit, sibique selegit. Prestate ergo id Deo, ad quod vos Dei tam singularis et alta vocatio et electio cogit. Deum glorificate, eum credendo, sperando, amando, timendo, invocando, non idola.

Aliiter accipitur hæc phras, *Josue vii, 19, et Joan. ix, 24*: ibi enim dare gloriam Deo, est confiteri et dicere veritatem. Qui enim hoc facit, mire glorificat Deum, qui est prima et increata veritas, ac causa, tutor et vindex omnis veritatis.

ANTEQUAM CONTEMBRESCAT. — Hebraice אֲחֻזְכֶּן *achasich*, id est antequam faciat obtenebrescere, scilicet Deus; antequam tenebras, id est calamitates, vobis inducat.

ANTEQUAM OFFENDANT PEDES VESTRI AD MONTES CALIGINOSOS, — scilicet Chaldaeos, in quos captivi deducimini, qui tum ob vicinas paludes vapores nebulosos exhalantes, tum pro altitudine sua, et pro magnitudine calamitatis et turbationis vestre, vobis videbuntur caliginosi, atque reipsa mystice sunt *babel*, id est sunt confusio peccatorum et idololatriæ, ideoque sunt tenebrosi. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et S. Thomas. Sic *Isaia xii, 2*, de Babylone dicitur: « Super montem caliginosum levate signum. » Vide ibi dicta.

Addit Sanchez Babylone vocari *montem caliginosum*, quia noctu et in publico convivio capta est a Cyro, cum non minor civitati a nocte, quam civium animis a perturbatione et crapula esset offusa caligo. Verum non agitur hic de exilio, sed de victoria et triumpho Babylonis, quem egit de abductis Judæis aliusque gentibus: tunc autem omnia lucida et læta erant Babyloni, non caliginosa, et tristia.

Secundo, Lyranus et Dionysius per hos montes accipiunt auxilium Aegyptiorum, quod frustra expectarunt Judæi, a Chaldaeis obsessi, ideoque spe sua ad illud quasi offenderunt, impeerunt, et corruerunt. Sed hoc obscurius est.

Tertio, Maldonatus, « antequam offendat, » etc., hoc est, inquit, antequam fugitivi per montes, tanquam in tenebris oberretis, nescientes quo vos conferatis, aut quid capiat consilii. Propterea dixit « ad montes, » ut significaret eorum fugam et exilium. Hic sensus æque ut primus, appositus est et geminus.

Quarto, apte quoque Theodoretus, Chaldaeus, Lyranus et Vatablus accipiunt hæc per hyperbolen, ut montes tenebrarum, id est maxime tenebræ, significant gravissimas calamitates, ac si Judæis captivis montes obducti caligine tribulationum objecti essent. Unde sequitur: « Expectabit lucem, » id est consolationem, lætitiæ, et Deus vertet eam in « umbram mortis, » id est in summam caliginem, puta in miseriam, in carcerem et captivitate Babylonicam. Similis phras est *Eccl. xii, 2.*

Tropologie, ante diem mortis et judicii, ne offendant pedes nostri ad montes caliginosos, id

est ad adversarias fortitudines, puta demones, qui tormentis et cruciatibus gehemalibus prepositi sunt, agamus hanc penitentiam, ait S. Hieronymus; tunc enim nullus dabit precem, laudem et gloriam Deo, ait Origenes. Qui enim in tempore mortis procrasti «nt penitentiam, quasi tunc viam salutis intrari, perinde faciunt atque qui noctu in tenebris per loca obscura, nubia, prærupta, salebrosa, et latronibus circumsessa proficisci destinant. Vide *Eccl. i. cap. xii. Verso S. Augustinus in Sententiis*, num. 193: « Sicut terra de celo expectat pluviam et lucem, sic homo ex Deo debet expectare misericordiam et veritatem. »

ET PONET EAM IN UMBRAM MORTIS. — *Umbra mortis* hic et alibi opponitur luci. Significat ergo densissimas tenebras: tales enim sunt tenebræ sepulchri et inferni, ad quas mors hominem deducit. Ubi

Nota primo: Proprie *umbra mortis*, sunt tenebræ et locus horridus, sive horror mortis et inferni; hæc enim mortem et infernum comitantur, sicut umbra suum corpus. Unde *Lucæ i, 79*, dicitur Baptiste Christi præcursori: « Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent; » ut scilicet illuminaret peccatores, sedentes in tenebris peccati, et justos sedentes in tenebroso limbo Patrum. Quin et Virgilius, lib. XIX *Aeneid.*, de eodem ita canit:

Olli dura quies oculos et ferrous urget
Sonnus; in æternam clauduntur lumina noctem.

Nota secundo: Per hæc *umbram mortis*, sive per has tenebras, significatur tristissima rerum facies, et miseria extrema, tempusque captivitatis, carceris, infirmitatis, mortis et damnationis; nihil enim tristius est umbræ mortuorum sepulchri: eum et contrario lux, quia gratissima est, symbolum est felicitatis. Rursus, *umbra mortis*, significat proxima pericula, indeque angores mortis, sicut umbra proxima est corpori: ita capitur *Isaia. xiii, 4. Tertio*, significat longam oblivionem; unde S. Gregorius, IV *Moral. xx*: « In umbra mortis sedere, inquit, est a divini amoris notitia, in oblivione lætascere. » Deus enim est vita et lux, quæ longissime abest ab umbra mortis. Quarto, umbra mortis est Dei et salutis ignorantia.

Tropologie, omnibus his modis peccatum est et dicitur umbra mortis. Primo, quia omnis miseria fons est et causa. Secundo, quia peccatum in morte et in inferno quasi in regia sua principatur. Tertio, quia ut umbra corpori, ita peccatum morti, id est damnationi, est proximum. Quarto, quia est maxime periculosum. Quinto, quia maxime conscientiam angit et cruciat. Sexto, quia oblivionem Dei inducit, et vicissim facit ut peccator a Deo oblivioni tradatur. Ita S. Hieronymus in *Isaia ix.*

Hanc umbram mortis representarunt veteres Sancti per locum horridum et squalidum penitentia destinatum, qui carcer dicebatur, in quo sponte sua penitentes peccata expiabant: primo, horrore loci; secundo, membra sua catenis, cilicis,

aculeis aliisque modis affligendo. Alii enim jugiter jacebant prostrati in terra. Alii semper stabant incurvi. Alii semper genua flectebant, etc. Tertio, assidua inedia: non enim vescerant nisi semel in die, idque tantum pane et aqua: alii bi-duo, alii triduo, alii quadriduo semel tantum comede-bant. Quarto, continuis lacrymis et suspiriis, quæ vel ferreum pectus emollivissent. Refert ea Climachus, grad. 3 *De Penitentia*. Ubi jam iste ardor penitentium? ubi ista profunda cognitio et horror peccati? E mundo exsulat: migravit ad umbram mortis in inferno, ibi jam peccatores agunt penitentiam, sed seram et æternam.

17. SI HOC NON AUDIERITIS, IN ABSCONDITO FLORABIT ANIMA MEA. — Sunt verba Prophete, q. d. Si me nonentem respualis, in locum absconditum recedam, ubi libere nullo interpellatore ploram superbiam et pertinaciam vestram, vel potius superbium Chaldaeorum adventum, a quibus, ut sequitur, abhinetis est populus Domini. Ita Chaldaeus. Sed Septuaginta aliter vertunt, *florabit anima vestra in abscondito*, quia scilicet coram Chaldaeis non audebitis palam flere.

18. DIE REGI ET DOMINATRICE (die Iechoniae et matris ejus Nehestæ: his enim idem minatur, cap. XXII, vers. 26. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Vatablus, vel potius, ut Lyranus, Dionysius et Castrinus, die Sedecie et matris; aut magis, ut Chaldaeus, uxori ejus): HUMILIABIMINI, — id est humiliabimini; nam sub Sedecia omnino et perfecte, ut ait vers. sequenti, humiliata et vastata est urbs et tota Judæa.

DESCENDET DE CAPITE VESTRO CORONA, — regia, quia regnum vobis adimetur a Chaldaeis, hic sensus planus est et geminus. Alias duas explanationes subtiles et symbolicas affert Sanchez. Prior est: « die regi et Dominatrici, » hoc est, die omnibus viris laudis et delictis æque ac potentibus, quocumque illi in gradu sint (hi enim per cathechesin subinde vocantur reges, insuper et reges: significatur enim per utrumque genus conjunctum, personarum multitudo et universalitas), lapsuram eorum potentiam et delicias, ac de capite coronas, quibus se in festis, ludis et conviviis coronare solent: indic ergo eis pro corona gloriæ servitutem et vinula, pro genialibus diebus famem, pro musica planctus et gemitus. Secundo, q. d. Die eadem cuilibet sponso et sponsæ. Hi enim in nuptiis solent vocari reges et reginae, et coronas gestare in capite.

19. CIVITATES AUSTRI (civitates Judææ, quæ Australis est respectu Chaldaea, vel potius urbes tribus Juda et Jerusalem, quæ ad Austrum erant respectu aliarum tribuum) CLAUDE SUNT, — id est deserte, inhabitatae sunt, omnes cives abducti sunt a Chaldaeis. Solent enim domus quæ non habitantur, semper esse clausæ. Ita S. Hieronymus (1).

(1) Urbes ille dicitur clausæ, id est ad hostibus obsidione clausæ. Ita *Jos. vi, 1*, urbs Jericho clausa fuit.

Tropologie hoc fit, ait Dionysius Carthusianus, « cum congregationes et claustra olim devota et sancta, a pristina puritate labuntur, ita quod Spiritus Sanctus ad eas non intrat, nec supernis visitationibus patet, et non est qui aperiat eas, nisi Deus omnipotens. » Nam, ut totat D. Thomas, Spiritus Sanctus dicitur Auster: « *Primo* ob calorem, *Job xxxvii*: Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perlata fuerit terra Austro? *Secundo*, ob splendorem. *Habacuc iii*: Deus ab Austro venit, et sanctus de monte Pharan: operuit caelos gloria ejus. *Tertio*, ob volatus ejus mentis elevationem. *Job xxxix*: Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum? *Quarto*, propter plurimum multiplicationem. *Psal. cxxy*: Convertite, Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro. *Quinto*, propter arborum fructificationem. *Cantic. iv*: Veni, Auster, perfila hortum meum, et fluant aromata illius. »

TRANSLATA EST (jamjam transferetur) OMNIS (gens et tribus) JUDA.

20. VIDETE QUI VENITIS AB AQUILONE (scilicet vos, o Judei, qui Aquilonares estis respectu Jerusalem, videte Jude desolationem, et dicitur Juda et Jerusalem); UBI EST GREX (id est populus) QUI DATIS EST TIBI? — Quid actum est de illo innumerabili populo, quem Dominus in te multiplicaverat? Quo abiit? Quo evanuit? *Secundo*, aliqui legunt, qui veniunt, vel, ut hebraice est, *venientes*, scilicet hostes Chaldaeos, vide, o Juda et Judei, et quo abducentis sit grex, id est populus tuus. Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Chaldaeus, Theodoritus, Rabanus, Hugo, et S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

21. CUM VISITAVERIT (cum punierit) TE — Deus. TU ENIM DOCUISTI EOS ADVERSUM TE. — Quia provocasti eos in tuum exitium, primo ostendendo eis thesauros tuos, uti fecit Ezechias, aiunt Hugo, S. Thomas, Lyranus, Vatablus. *Secundo*, nimia familiaritate et mercimoniis, quae habuisti cum Chaldaeis, inquit S. Hieronymus et Rabanus. Hisce enim docuisti eos viam qua ad te venire possint (1).

Tertio et proprie, cum sub Achaz et aliis regibus, Chaldaeos et Assyrios in auxilium vocasti contra Syros et Aegyptios, tunc exerucisti eos in arte militari, ut fierent strenui duces contra te. Ita Theodoritus et a Castro.

dicitur propter Israelitas, ita ut nemo egredi non iniret possit. Significatur itaque hisce verbis, hostes qui ex aquilone irruerunt (vers. 20) pervasisse jam totam Judaeam, etiam australem ejus partem, ejusque urbes obsidione cinerent. (Rosemuller.)

(1) Haec verba non tam ad Chaldaeos, sed eo potius referenda, quod Hebraei iuxta pridem inde ab Achazi tempore qui Teglatphlassar Assyriorum regem vocavit contra reges Israel et deinde aliorum gentium amicitiam amiserat, et foderat interitus cum his qui ex oriente mox facti sunt Domini. Cum Babylonis amicitiam contraxisset videtur et ipse Ezechias, legatis Merodach Balaan ostendendo divitiarum, reprehensus ab eo ab Isaiam. (Calmetus.)

Eandem ob causam Lyeurgus Spartanus mandavit, ne cum iisdem hostibus sepe diuque bellarent, ne scilicet bellando docerent eos arma tractare, itaque tandem Spartanus superaret. Unde Antalecidas dixit Agesilao regi per sarcasum: « Pulchram a Thebanis mercedem reportas, quos invilos et nescientes lacesens assidue, pugnare docuisti; » nam nunquam fuerunt Thebani bellicosiores, quam dum Lacedaemonii eos exagitarunt. Idem principum etiamnum habet et observat Turea: hinc capta aliqua provincia quiescit, et post aliquot annos vicinas gentes securitate et otio torpentes ac imbelles invadit et subjugat. Mirum est christianos principes hoc non notare, nec obviare ut sibi consulant, cum brevi ab eo seorsim invadendi sint singuli et subjugandi, ni, conjunctis viribus, contra eum conspirent, et *ἄποδοσις* *ἐπιθυμῶν* cum eo gerant. Idem servat demon: cum enim quem ad vitium, in quod natura vel consuetudine proclivis est, tentat; si valde et constantiter repugnet, tentationem omittit, et in aliud tempus differt; ut tunc incautum, et tempore jam segnescentem et mollescentem adoriatur et supplantet.

Sic tropologie, improbi vitia sua iteratis eorum actibus quasi hostes suos fovent, et quasi duces assuefaciunt contra se, ut eos postea superare non possint.

22. REVELATA SUNT VERECUNDIORA TUA, — pudenda tua, q. d. Incidisti in summam ignominiam, eum te violarent Chaldaei, publiceque vastarunt, instar matronae honestae, quae summe pudefit, eum violatur aut nuda exponitur.

Porro quam ignominiosum sit feminis nudari, patet tum ex *Isaia* cap. ii, 17, ubi nuditatem quasi penam gravissimam eis intemat, tum ex eo quod narrat Plutarchus, lib. *De Virtute feminarum*: « Milesias, inquit ille, virginis quondam atrox animi incessit perturbatio, et furiosus impetus egit ad vitam suspensio finendam: earumque multae clam consecutae sunt, quod volebant. Verba et lacrymae parentum nihil efficiebant, sed sese interficiendis omnium custodum industriam et calliditatem vincebant. Donec quidam homo prudens legem promulgavit, quae jubebat omnes, quae se suspendissent, nudas per forum afferri. Haec lex omnino abolevit illam mortis cupiditatem: metus enim ignominiae profligavit cupidinem mortis.

Hoc tropologie fit, cum Deus hominem ob peccata in fedas libidines sinit cadere, *Rom. i. 24*.

POLLUTE SUNT PLANTE TUE. — Quia scilicet Chaldaei, vi detractis calcis et caligis tuis, nudarunt, ut habent Hebraea, calcaneos tuos, itaque violarunt et spoliarunt te, atque publica poena et ignominia affecerunt, ac nudis plantis te in Babylonem ire compulerunt; ut scilicet pateat te impudissimam fuisse meretricem, teque scelera pendenda commisisse, ob quae tam gravi et publica ignominia puniris. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas. Hoc est quod ait *Isaia*, cap. *xlvi*, 2: « Tolle

molam, et mole farinam: denuda turpitudinem tuam, discoperi humerum, revela crura, transi flumina. »

23. SI VARIARE POTEST AETHIOPS PELLE SUAM, AUT PARDUS MUTARET (maculas) SEAS, — q. d. Sicut hoc est impossibile perituram; ita istud est valde difficile, quia tua, inquit S. Hieronymus, o Juda, peccandi consuetudo quasi versa est in naturam: non quod bene agere tibi sit omnino impossibile, sed quod sit difficile; in hoc enim tantum est similitudo, non in priori: quia nigredo in Aethiops, et varietas in pardo, est naturalis, ideoque immutabilis; peccatum autem in homine non est naturale, sed voluntarium et liberum: semper enim manet in homine etiam sceleratissimo libertas arbitrii ad bonum et malum. Ita Theodoritus, Hugo et S. Thomas. Sic enim vulgo dicimus: Iste obduratus est ut lapis, iste hebes est ut truncus; est enim hyperbole.

Utitur hoc adagio Nazianzenus, orat. 1 in *Julianum Apostat.* eoque demonstrat illum non diu potuisse simulare probitatem et clementiam: « Quia, inquit, natura non patiebatur, ut pardus distincte macularum notas, vel Aethiops atrum colorem, vel ignis ardorem, vel diabolus jam inde ab origine mundi homicida hominis odium, vel Julianus improbitatem, quae stimulabat eum contra christianos, deponeret. » Simile est Antisthenis dictum apud Antonium in *Melissa*, cap. *xxxii*: « Veterem arborem transplantare difficile est. » Et *Pindari, Olymp. 11*: « Indolem nec rufa vulpes, nec rugientes leones morem commutant. »

In pardali insuper maculis variegato notantur vitiorum varietas et mentis inconstantia, quae nunc vitio hoc, nunc illo se oblectat et commaculat. Sicut ergo nigredo Aethiops designat pertinacem malitiam; ita varietas pardali constantem in ea inconstantiam. Addit S. Basilius, et ex eo Delrio, *adagio 341*, pilos pardali nec albos esse, nec nigros, sed mixti coloris, ideoque significare Religiosos, qui ad aegileam dignitatem transcentes, humanis adhuc perturbationibus inquinantur: hi enim nec albi sunt, nec nigri; nec pii, nec impii.

Aliter S. Hieronymus et Rabanus: Impossibile, inquit, est absolute, vitam mutare sine Dei gratia; sed hoc verum est de omni peccatore; hic autem Jeremias asserit tantum de obstinatis, quales erant Judei, quia illis difficillimum est mores in illos relinquere et corrigere. Sensus ergo est, q. d. Jerusalem obstinata est in scelere, non magis exuet impietatem, quam pellis nigredinem Aethiops; vel exoriata retinet turpitudinem nativam Aethiopsa haec intellexit. Sic Zoenes Cynicus dixit: « Sequentem admonere et mortem meredi idem est. » Rursum cum argueret improbum, rogatus quid faceret: « Aethiops, inquit, albio ut candidum reddam. » Ita refert Antonius in *Melissa*, cap. *xxxii*.

Moraliter, discit hic quanta sit vis et efficacia consuetudinis. Dixit S. Chrysostomus, testibus Antonio et Maximo, serm. *De Consuetudine*: « Nihil

tam firmum est in rebus humanis, quam veteris consuetudinis tyrannis. » Atque haec est catena, hi funes, quibus victus tenetur et constringitur peccator, quos difficile est solvere, difficilium rumpere, ait S. Bernardus. Vere ergo dictum est a quodam Sanctorum: « Actus peccati crebro iteratus parit consuetudinem, consuetudo parit agendi quasi necessitatem, necessitas parit impossibilitatem (resistendi peccato, moralem intellige, hoc est, magnam difficultatem), impossibilitas parit desperationem, desperatio damnationem. » Recte enim de necessitate dixit Lucius Florus: « Antiquissimum omnium est Deus, maximum locus, velocissimum mens, fortissimum necessitas, prudentissimum tempus. » Audi et S. Augustinum, lib. *VIII Confess. v*, de se loquentem: « Suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicum, et inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini, facta est consuetudo; et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas: quibus quasi ansulis quibusdam sibi innoxius (unde catenam appellavi) tenebam me obstructum dura servitus. Voluntas autem nova, quae mihi esse coepit ut te gratis colerem, frausque lo vellem, Deus sola certa iuventus, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate robotatam. Ita duae voluntates una: mea vetus, alia nova; una carnalis, alia spiritalis confitebantur inter se, atque discordando dissipabant animam meam. »

Magni ergo interest, quibus a teneris assuescas. Lyeurgus, teste Plutarcho, duos catulos ejusdem matris assuefecit, unum venationi, alterum gloriolati; grandiores factos coram populo produxit; emissisque lepore, hic de more concessit, ille leporem insectus cepit. Tum Lyeurgus: Videtis, inquit, cives, quam dissimiles faciat dissimilis educatio et assuetudo? atque non natura, sed exercitatio nos ad virtutem formari. Ne quis tamen peccare assuetus desperet, sciat quamvis consuetudinem vinci posse, primo, per gratiam Dei, ejusque continuam et instantem implorationem. Ita S. Augustinus concubinatui assuetus, per Dei gratiam id evicit. Dicit ergo peccator assuetus, cum eo: « Domine, da quod jubes, et juvo quod vis; » sentietque idem quod ipse de se ait, lib. *IX Confess. 1*: « Quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus nugarum, quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat! Ejiobus enim eas a me, et intrabas pro eis omni voluptate dulcor. »

Secundo, per fortem, constantem et crebro iteratam animi resolutionem, quod velle consuetudinem hanc tollere: per hanc enim animus sibi ipsi efficitur imperat, et voluntas scipsam subjugat: voluntas enim in sua ipsius est manu et potestate. Huc juvat reflexio assidua et examen particulare.

Vere Seneca, lib. II *De Ira*, cap. 12: « Nihil est, inquit, tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat, et in familiaritatem perducatur assidua meditatio, nullique sunt tam feri et sui juris affectus, ut non disciplina perdomentur. Quodcumque sibi imperavit animus, obtinuit. Quidam ne unquam riderent consecuti sunt. Vino quidam, alii venere, quidam omni humore interdixere corporibus. Didicerunt alii in fanibus ambulare, immania onera portare, mergi in profundo nec respirare. »

Tertio, per exercitium contrariæ virtutis: consuetudo enim consuetudine vincitur. Incidit S. Bernardus, ut habet ejus Vita, in quendam Nobilem fornicationi ita assuetum, ut sine ea ne dies quidem unus preteriret, dicebatque se nullo modo posse abstinere. Cui S. Bernardus: « Queso, inquit, in gratiam Dei ad triduum abstinere, » annuit ille, et ecce triduo expleto: « Nunc, inquit, in honorem Dei pare tantundem præsta, » fecit; ut tum tertio S. Bernardus: « Semel adhuc has inducias posso in honorem omnium Sanctorum. » Ille rursus pactus est; donec spoute Bernardo se insinuans, diceret: « Nolum amplius diurnas, sed perennes cum Deo inire inducias. » Ita consuetudo sensim et suaviter eradicatur.

24. ET DISSEMINABO (id est dispergam) ROS (in exilium et captivitatem, sicut ventus dispergit) STIPULAM — et paleas.

25. HEC SORS (hereditas) TUA, PARSQUE MENSURE TUE. — Sicut enim agrorum mensuror cuique quod ei debitum est mensura sua distribuit, quæ ex mensura peccati et culpe ei debetur: atque hoc ratione tibi, o Juda, jam sortem et mensuram excidii et captivitatis tue admittetur. Dederat illi sibi olim sortem bonam inter alias tribus in Chanaan, ac meliorem in celo præparaverat, si in cultu, et æge pactisque ejus stetisses: at quia ea prævisit, hinc sortem tuam commutabit, ac pro regno servitutem, pro gloria probrum, pro opibus inestatem, pro deliciis famem, pro gaudium mororem, pro libertate carcerem, pro patriam exilium, pro vitam ærumnam, squalorem, tabem et mortem tibi irrogabit. Hæc est sors peccati et peccatoris.

CONFUSA ES IN MENDACIO, — in falsis sollicitationibus

nibus pseudoprophetarum et Ægyptiorum; vel, ut Lyranus et Hugo, in idolis, quæ sunt falsæ et mendaces dii. *Tertio*, Chaldaeus, in mendacio, id est in peccato. Secundus sensus est optimus, ut patet ex sequenti. Simili modo aiunt iidem impii, *Psalm.* XVIII, 15: « Posuimus mendaciam spem nostram et mendacio profecti sumus. »

26. UNDE ET EGO NUDAVI FEMORA TUA (unde et ego nudam te et captivam quasi meretricem, omnium ludibrio exponam. Vide dicta vers. 22, idque) CONTRA FACIEM TUAM, — id est, ita ut ipsa te nudam videns erubescas. Chaldaeus veritè: *Revelabo confusionem peccati tui* (1).

Nota: Deus, cum peccata punit, dicitur revolare turpitudinem tam peccatorum quam peccantium.

ET APPARUIT IGNOMINIA TUA, ADULTERIA TUA, etc. — Est appositio, ignominiam enim vocat ipsa adulteria, eorumque penam, scilicet spoliationem et captivitatem Judæorum. Porro « adulteria, hiniitas, scelus fornicationis, » vocat idololatram; ait ergo:

27. ET HINISITUS TUUS, — *q. d.* Sicut equus aut potius equa (hæc enim aptius significat plebem quasi meretricem) hiniens, gestit et furit ad colitum, maremque sollicitat; ita tu, o Juda, furis ad idololatram, aliosque ad eandem sollicitas et impellis. Ita S. Hieronymus, Rabanus et Hugo.

ABOMINATIONES — idola.

VE TIBI, JERUSALEM, NON MUNDABERIS (non eris ut te a peccatis et idolis emundes) POST ME, — id est, me et mei cultum sequendo. Legit interpretum Septuaginta אַחַרַי אַחַרַי *acharai*, id est *post me*, jam legunt אַחַרַי *achare*, id est *post*, sed sensu valde obscuro et implexo.

USQUEQUE ADHUC? — scilicet talis eris, vel, expectabo ut emenderis? quousque te feram et continebo furorem? *q. d.* Frustra expecto, non emendaberis, nisi gravissima poena captivitatis et excidii; vel, ut S. Hieronymus, Theodoretus et Rabanus, *q. d.* Frustra expecto, obdruisti in scelere, desperata est tua correctio: funditus ergo te evertam et abjiciam.

(1) Id est, attollam tuas vestes super caput tuum, quod ignominie causa feminis fieri solet, præsertim belli jure captis.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit sterilitatem et famem futuram (nam cum ea sterilitatem hanc hoc cap. et sequenti permittit) in Jerusalem, ut Deus videatur esse quasi colonus in Judæa, et quasi viator transiens et abiens. Secundo, vers. 13, orat pro populo, licet prohibitus a Deo, vers. 14, ut ejus ita undique afflictis miserescat (1).

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis. 2. Luxit Judæa, et portæ ejus corruerunt, et obscuratæ sunt in terra; et clamor Jerusalem ascendit. 3. Majores miserunt minores suos ad aquam; venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt et afflicti, et operuerunt capita sua. 4. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. 5. Nam et cervæ in agro peperit, et reliquit: quia non erat herba. 6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine, fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus. 8. Expectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? 9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? Ita autem in nobis es, Domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos. 10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, et non quievit, et Dominus non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum. 11. Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum. 12. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum: et si obtulerint holocausta et victimas, non suscipiam ea: quoniam in gladio, et fame, et peste consumam eos. 13. Et dixi: A, a, Domine Deus: Prophete dicunt eis: Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. 14. Et dixit Dominus ad me: Falso prophete vaticinantur in nomine meo: non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. 15. Ideo hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius et fames non erit in terra hæc: In gladio et fame consumentur prophete illi. 16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame et gladio, et non erit qui sepeliat eos; ipsi et uxores eorum, filii et filia eorum: et effundam super eos malum suum. 17. Et dices ad eos verbum istud: Deducant oculi mei lacrymam per noctem et diem, et non taceant:

(1) Capite hoc et proximo quas quartum sectionis secundæ sermonem faciunt, Jeremias cum Deo continetur colloquitur, tempore gravioris alicujus siccitatis, indeque ortæ sterilitatis habitum. Quæ quidem calamitas Judæam oppressit regnante Josia, ut supra ad annot. cap. vi diximus. Aliqui tamen interpretes, inter quos Calmetus, qui in *Pref. in Jerem.*, ad tempus Josiæ et ipse magnam illam siccitatem refert; in commentario, ad vers. 1 hujus capituli, potius initio belli Nabuchodonosor contra Sedeciam assignat, eo quod ex vers. 18, jam bellum contra Judæos accessum esse, eosque in captivitatem abductos esse videtur; et aliam auno ante Hierosolymam obsessam magnæ agrorum sterilitate afflictam fuit Judæa. Quam sententiam et ipse propugnat Cornelius vers. 1.

Primo igitur, præmittit siccitatem Judææ futuram, primo, moxiam eam hominum conditioni, 1-4; secundo, ipsam animantibus perniciosam, vers. 5, 6. Secundo, caudetur populi culam, precatur indulgentiam, proposita Dei gloria et promissione, 7-9. Tertio, Deus, primo, decernit penam, declaratque nec sua deprecatione vatem quicquam ellecturum esse, 10-12; secundo, Prophete, ut populum excuset, culpam conjicienti in prophetas mendaces, qui illum vanis promissionibus deciperent, 13; Deus respondit damnaturum se quidem pseudoprophetas ob datæ de contrario exitio vaticinia mendacia, 14, 15; sed populum illis adhaerentem, nihilominus nullo dignum esse ulterius misericordiam, commanensque eadem passurum esse affirmat, 16-18. Quarto, Propheta instat: primo, conquiretur de immanitate penæ, 19; secundo, confiteatur peccatum, 20; tertio, et deprecatur veniam, proposita Dei gloria 21, 22. Vide resp. in seq. cap.

quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. 18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: et si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram, quam igneabant. 19. Numquid proiciens abiecitis Judam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? expectavimus pacem, et non est bonum, et tempus curacionis, et ecce turbatio. 20. Cognovimus, Domine, impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi. 21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. 22. Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? aut cœli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus? tu enim fecisti omnia hæc.

1. QUOD FACTUM EST VERBUM. — Id est verbum quod factum est. Est anastrophe.

DE SERMONIBUS SICCITATIS, — id est de re et pena comminata sterilitatis: hebraice pro sterilitatis est חֲבַטְסָרֹת *habbatsarot*, id est prohibitionum vel retentionum, scilicet aquæ et pluviae, uno quippe fonte Siloe, ait S. Hieronymus, utiliter Jerusalem, et hoc non perpetuo; et usque in præsentem diem, sterilitas pluviarum, non tantum frugum, sed et bibendi inopia ibidem facit. Est ergo metonymia: ponitur enim causa pro effectu, nam ex retentione aquarum sequitur frugum raritas, inde annonæ caritas, inde fames. Quæres, quando contigerit hæc siccitas? S. Hieronymus censet contigisse in ipsa obsidione Jerusalem. Verum tunc siccitas, in eadem consequens agrorum sterilitas nonnisi Chaldaeis obsidentibus, non vero Judæis obsessis, utpote qui urbe ad agros egredi non poterant. Melius ergo Sanchez censet eam contigisse ante obsidionem sub Seducia: tunc enim majores poterant emittere minores ad quærendam in agris aquam, ut dicitur vers. 3. Prius enim Deus punivit Judæos siccitate, fame et siti; mox gladio Chaldaeorum, de quo agit vers. 18.

2. LEXIT JUDEA. — *Lugere* dicitur terra, cum arida, sterilis, horrida et inculta jacet.

PORTÆ EJUS CORRUEBANT, — id est corruent deiciente eas Chaldaeo, et pulvere involute ac obscurate non apparebunt. Ita lugo et Lyranus.

Secundo, ut Vatablus, *q. d.* Portæ amittent suam claritatem antiquam, nulli s'erunt pretii, neglecte ob inhabitantium merorem et afflictionem. «Portæ» ergo, id est claritas portarum, item frequentia transeuntium per portas, corruet.

Tertio, in portæ, » id est loca judiciorum, quæ erant in portis, corruerunt, vel, ut Septuaginta, *vacua facta sunt*; quia tunc nullæ lites, nullæ causæ agebantur, cum omnes hostem expectarent, Ita S. Thomas.

Quarto et optime: «Portæ ejus corruerunt, » id est, ut hebraice וַיִּלָּחַט *umalu*, id est infirmate, id est desolate sunt, ita ut nemo per eas transeat, perinde ac si corruissent, idque ob sterilitatem et famem: agit enim de desolatione sterilitatis, non excidii. Ita Maldonatus.

3. MAJORES. — Hebraice אֲדִירֵיהֶם *adivrehem*, id

est potentes et magnates eorum, *q. d.* Tanta erit fames, ut ne magnates quidem milites famulos suos ad remota loca, aquam ad bibendum inveniant, ne quidem in cisternis, quarum creber erat usus in Judæa, ideoque crebra mentio in Scriptura.

AD HAURIENDUM. — Hebræus, ad הָבִיחַ *gebim*, id est, ut Chaldaeus, *ad cisternas*; Septuaginta, *ad puteos*; alii, *ad lacunas*, ut scilicet inde aquam hauriant, ut verit Noster.

CONFUSI SUNT ET AFFLECTI. — Hebræus, *confusi sunt et erubuerunt*: quia milites famulos pro aqua, eam non invenerunt.

OPERUEBUNT CAPITA SUA. — Solebant Judæi in luctu caput operire, quod et nunc faciunt illi, qui pullati funis prosequuntur. Sic Amaro mortis reo velatum est caput, *Esther*, vii, 8.

5. RELIQUIT — scilicet cerva fœtum suum, quam, deficiente herba, in tanta Judææ siccitate, alere non poterat; quid ergo facient alie bestiae? cerva enim præ aliis amat fœtus suos.

ONAGRI — qui, uti et cervæ et dracones, siccis sunt et æstivantes, ob caloris copiam, teste Plinio lib. VIII, cap. xii; ideoque sitiundi præ siccitate ventum haurient, ut sitim et famem temperent et calorem refrigerent: oculi enim eorum præ inedia debilitati deficient et caligabunt, qui cibo, spiritibus redeuntibus, illuminari solent, ut oculi Jonathæ, ex inedia caligantes, cibo sumpto, illuminati sunt, I Reg. xiv, 27.

Audi Rabbinos, et ex iis Isidorum Clarium: «Perunt onagri sitim multo tempore, amant solitudinem; sed tandem longioris impatientes sitis ac famis, circumspectiunt ubinam loorum gramen vel herba sit, et magno desiderio in excelsio loco aërem atrahunt celeriter, sicut dracones solent, quorum est vehementissima respiratio et sorbitio. » Addit Theodoretus: «hoc ceteri faciunt etiam homines dum sitiunt, tenui ventorum aura refrigerantes calorem. »

Mystice, S. Hieronymus hæc accipit de spiritali ariditate et siti Ecclesie, quando plebs magistro inopia in spiritu contabescit. Unde propheta: «Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis. » Ex adverso S. Gregorius, lib. XX Moral. cap. xxix, explicans illud S. Job: «Frater

fratrum meorum, » hæc de perversis accipit: «Perversi etenim, inquit, ventum quasi dracones trahunt, cum multiosa superbia inflantur. »

7. SI INIQUITATES NOSTRE RESPONDERINT NOBIS — testantes, ut verit Chaldaeus, et conscientie nostre dicentes nos esse malos, et tanta prena sterilitatis dignos, vel, si peccata nostra coram Deo, et quasi interroganti, responderint nobis, id est, ut Chaldaeus, contra nos, ideoque restiterint nobis, ut verit Septuaginta, hoc est accusaverint nos in judicio coram te, sicut accusator respondere solet reo, ejusque excusationes refutare; sic ait Isaias, cap. iii, vers. 9: «Agnitio vultus eorum respondit eis, » id est ipse vultus eorum, mox ut scelerata, *q. d.* Peccata nostra tanta sunt, ut clament vindictam, nosque excidio dignos esse. Tu tamen, Domine, fac nobiscum clementer, quia clemens es: fatemur enim nullas esse aversiones et rebellionis nostras, quibus te offendimus. Est oratio Jeremiae.

Moraliter, hic nota quanta sit vis conscientiae, que, ut ait Origenes, est corrector affectuum, et anima pedagogus. » Itaque primo, ipsa est frenum post peccatum: «Quia infixæ nobis ejus rei aversio est, quam natura damnavit, » ait Seneca, *epist.* 98. Secundo, est flagrum post peccatum: «Quia perfectæ æternæ seclere, magnitudo ejus intelligitur, » ait Tacitus lib. XIV. «Dum penam semper ante oculos versari putant, qui peccaverunt, » ait Cicero *pro Milone*. Tertio, in damnatis conscientia est tortor: urit enim, cædit, lancinat et verberat animum. Quocirca S. Augustinus, lib. XXI *De Civit.*: «Tranquillitate, ait, conscientie nihil excogitari potest beatius. » Hinc Pythagoras ait:

Nec quidquam coram sociis, aut testibus, aut te Solo turpe geras: summus pudor ipse tibi sis.

Nam, ut ait Cicero: «Conscientia virtuti satis amplum theatrum est. » Et S. Augustinus, lib. III *Contra Itebras Petilianæ*, cap. vii: «Nec malam conscientiam sanat præconium laudantis, nec bonam vulnerat conviciantis opprobrium. » Et in *Psalm.* xxxi: «Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. »

Ita in hora mortis et in judicio Dei accusabunt nos peccata nostra æque ac demones. Narrat Climachus, gradu 7, *De luctu*, Stephanum virum sanctum, qui quadraginta annos in eremo additus jejuniis, lacrymis, aliisque virtutibus præclarè vixerat, in hora mortis obstupuisse: «Et quasi, inquit, rationem quidam a se exigerent, cunctis qui astabant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ita sane, sic: vera est; sed pro hoc tot annis jejunavi. Aliquando vero: Non certe, sed inanimi, hoc non feci. Deinde rursus: Ita vera est, hoc ita est; sed flevi, sed ministravi. Ac rursus: Vere me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat: Ita sane, et quidem ad hæc quid di-

cam non habeo, ideo misericordia est. Et erat profecto spectaculum horrendum ac terrificum, invisibile illud sevissimumque judicium. Quidam vero mihi veraciter affirmaverunt, quod hic domus esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutriebat. » Si in viridi ligno hæc fiant, in arido quid fiet?

8. EXPECTATIO, — o Domine, qui es expectatio, id est spes israelis, in quo israel omnem suam spem positam habet, præsertim in hac tribulatione et vastatione sibi imminente!

QUARE QUASI COLONUS? — qui agrum alienum pretio conduxit, ut eum colendo fructus colligat unius anni; qui proinde succum agri exhaurit. Aut «colonus, » id est mercenarius, qui minus diligenter agrum heri sui, utpote alienum, mercede conductus colit, quam si suus esset. Hebraice est, כָּנֵר *cager*, id est sicut peregrinus, ut verit Syrus, vel *hospes et advena*, ut verit Arabicus, *q. d.* Hactenus, o Domine, habitasti in templo et Judæa, quasi herus in domo et agro tuo, jam videris in ea factus colonus, qui negligit bonum agri advena, qui negligit ea que peregre, et in via sunt, tantumque transit per hospitium, et postquam pernoctavit, non curat de hospitio: sic tu jam negligis templum et Judæam quasi agrum alienum, aut quasi hospitium tuum; pertransis a nobis, non curas an hospitium tuum sit vastandum a Chaldaeis, quinimo illud deseris, eisque vastandum relinquis: mane ergo nobiscum, et salva nos, cum sis fortissimus; ne dicant gentes te fugisse ex infirmitate, eo quod nos salvare non posses. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, S. Thomas et Vatablus.

Pari modo mystice nos hæc verba: «Quare quasi colonus, etc., cordialis cum genui proferamus, cum Deum in nobis, vel in Ecclesia (aliqua particulari) per stabilem gratiam habitare non invenimus; sed cito gratiosam suam nobis subtrahere presentiam, » inquit Dionysius Carthusianus.

Allegorice Christus est «expectatio» israelis; de eo enim ait Jacob, *Gen.* xlix, 16: «Salutare tuum expectabo, Domine; et: Ipse erit expectatio gentium, » *q. d.* Quando Christus in terram venerit, erit quasi peregrinus in ea, et parvo tempore terræ usurus hospitio; et quasi vir vagus, ac robustus, qui per omnem Judæam discurret predicando: mox predicatione et cursu suo peracto, relicto israelæ, ad gentium multitudinem; relicto templo, ad Ecclesiam; relicta terra, ad suum transit et redibit cælum.

Imo S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Lyranus, ad litteram hæc de Christo accipiunt, quasi Jeremias et Judæi eum invocent, ut per futuram incarnationem, labores et merita sua Patri irato se opponat, salvetque israelæm ne captivum a Chaldaeis. Sic quoque explicant Tertullianus, lib. III *Contra Marcion.* vi, et Ambrosius, vel potius

Rufinus, tract. in Symbol. Apostolorum cap. xxx. Pari modo in Eucharistia Christus est quasi peregrinus; quia peregrina veste, scilicet specie panis et vini, vestitus et tactus est, et viator declinans ad manducandum; quia est viaticum nostrum, quo roborati tendimus ad patriam nostram celestem: unde digestis et consumptis speciebus, transit ipse, et in eo loco quasi evanescit. *Tertio*, Chaldaeus veritatis: O Sator Israel, cur manet in terra tua super nos, cum tantum simus peregrini et viatores in terra? sed patet ex Hebraeo non populum, sed Deum dici hic peregrinum.

Tropologice, Christus et Christiani sunt coloni et peregrini. *Primo*, quia Christus e caelo in terram quasi alienam venit, et nos e caelo animam accepimus. Unde et caelum nobis patria est, terra vero exsilium. *Secundo*, quia licet Christus terra esset dominus, et veniret in propria: sui tamen cum quasi peregrinum non receperunt. *Tertio*, quia caducis terre bonis non est usus nisi ad necessitatem quasi peregrinus: non habuit ubi caput reclinarat; non habuit propriam domum, sed Mortuae et aliorum hospitium; nullo captus fuit vinum et rerum vite amore: ut doceret nos, iis uti, non frui, et supernam patriam inquirere, uti ipse mox ad caelum rediit. Similiter omnes fideles et sancti sunt hospites terra, et cives caeli, praesentem quia hic inter impios et improbos vivunt, unde terra eis est tedium, caelum in desiderio. Quocirca S. Augustinus, in *Sententis*, num. 17: « Omnis, inquit, qui ad supernam pertinet civitatem, peregrinus est mundi, et dum temporali vultur vita, in patria vivit aliena; ubi inter multa illecebrata, et multa fallacia, Deum nosse et amare paucorum est. » Et num. 113: « Christiano recte gaudendi causa non praesens saeculum est, sed futurum; et ita utendum est temporalibus, ne ob sint aeternis, ut in via qua peregrini ambulant, hoc placeat quod dicit ad patriam. » Nam, ut ait S. Basilius in *Psalm.* 1, 4: « Sicut viator jam in prata, jam in montes, jam in artema, jam in tristitia incidit, sed mox ea relinquit; ita et nos in vita haec, jam beta, jam tristitia transimus, nihil est quod hereat. »

Idem habet S. Ambrosius, in *Psalm.* 1, 4, additue: « Sicut in navibus dormientes, ventis aguntur in portus, etsi nullus quiescentibus sensus est avigandi, tamen cursus eos urget ad finem, et impellit ignaros: sic vite nostrae spatio deluente, ad proprium unusquisque finem, cursu latente, deducitur. Unde dicitur: Surge, qui dormis. Tu enim dormis, et tempus tuum ambulat (nota hoc et rumina); et vide ne, dum dormis, tempus pretereat: ideo et si dormis, cor tuum vigilet. Si cor otiosum non sit, non aiant otiosa tempora tua; in via tua, o homo, ambula, ut pervenias, ne te nox in via occupet, ne consumatur dies vite, antequam progressum virtutis acceleres. Viator es, vite huius omnia transeunt, omnia post te fiunt, omnia in hac via cernis et transis. » Et inferius:

« Ergo quasi in via locutum, neque secunda extollant, neque adversa te frangant. Festina semper ad finem, festina ut pervenias: elige tamen viam, antequam curras. Dum vis sunt: una iustorum aeterna; altera peccatorum spatiosa, sed ducens ad interitum. »

Et S. Bernardus, serm. 4 De Adventu: « Quid, inquit, vobis filii Adam, cum terrenis divitiis, et gloria temporalibus: quae neque verae, neque vestrae sunt? Si vestra sunt haec, tollite ea vobiscum; sed homo cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. » Audi et gentilem Senecam, *epist.* 121: « Magnus, ait, animus concivis sibi melioris naturae, dat quidem operam, ut in hac statione, qua positus est, honeste se atque industrie gerat. Ceterum nihil horum quae circa ipsum sunt suum iudicat, sed ut commodatis utiliter peregrinus et properans. » Idem, *epist.* 103: « Quidquid, ait, circa te facit rerum, tanquam hospitalis loci sarcinas spectat. Transendum dies. Excudit natura redeuntem, sicut intransitum. Dies iste quem tanquam extremum reformidas, aeterni natalis est. » Et inferius: « Quid ista sic diligis quasi tua? Istis operis es. Veniet dies qui te revelet, et ex confutatio fedi atque clidi ventris educat. Hinc nunc quoque tu quantum potes subvola, ab aliis alienum. » Vide apophthegmata Sanctorum, dicentium se peregrinos esse, quae annotavi *Heor.* xi, 13, in fine.

9. VELUT VIR VAGUS. — Hebraice נדודים *ndudim*, id est attonitus, pavidus, qui pre stupore et pavore, huc illic vagatur et discurrit, *q. d.* Videris, Domine, quasi territus a nobis figere, et huc illic vagari; nimirum terrent te scelera nostra, et quae ac clades nobis imminens. Syrus veritatis, *velut vir diminutus, aljectus*; Arabicus, *ut vir deficiens, infirmus*; Septuaginta, *velut vir dormiens*, id est quasi non videns afflictionem nostram. Sic ait *Psalm.* *Psalm.* XLIII, 23: « Exsurge, quare obdormis, Domine? »

UT FORTIS. — Hebraice גיבור *gibbor*, id est robustus, validus ut gigas, *q. d.* Videris, Domine, nobis esse, ut homo qui, cum videatur esse fortis ut gigas, aut se fortem et giganteum esse jactet, opem tamen ferre non potest: quod ne Deus permittat sibi exprobari a gentibus, orat Moyses *Nam.* cap. XIV, 16, ne scilicet gentes dicant: Deus non potest suum populum ab hoste liberare; ergo non est potens: aut si olim eum liberans fuit potens, jam in eo cum eate virtus ista consentit et elanguit. Ita Sanchez.

TU AUTEM IN NOBIS ES, DOMINE. — *q. d.* Videris in nobis esse peregrinus, o Domine, uti dixi vers. 8; et revera non es, quia habitas in medio nostri.

ET NOMEN TUUM. — Nota: Nomen Dei invocari super aliquem populum, est vocari eum Dei populum, Dei haereditatem, Dei peculiarium, Dei filios. Vide *Can.* XXX.

10. HEC DIXIT DOMINUS POPULO HUIC, QUI DILEXIT MOVERE PEDES SUOS. — id est dilexit a Dei cultu re-

cedere, ne vagus et instabilis, nunc ad haec, nunc ad illa idola, nunc ad Aegyptios, nunc ad Assyrios opis causa, nunc hanc, nunc ad illam voluptatem et peccatum discurrere. Vide cap. II, vers. 18. Ita respondet Deus Iudeis rogantibus, cur quasi hospes abeat, *q. d.* Ab eo a vobis, quia vos a me abitis: vagus vobis videor et peregrinus, quia vos vagi et instabiles ad hostes meos decurritis. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus. Notat S. Hieronymus, peccatorum pedes esse instabiles, *Thron.* 1, 8, *Proverb.* vii, 10, *Gen.* iv, 14, et cap. xi, vers. 2. Contra Sanctis cum Mose dicitur: « Tu vero hic sta mecum, » *Deuter.* v, 31; *Isaie* LVII, 20. Vide dicta *Thron.* 1, 8.

11. NOLI ORARE PRO POPULO ISTO IN BONUM. — ut illi aliquid boni a me postules. Vide cap. vii, vers. 16, et cap. xi, vers. 14. Gravis est ira Dei, cum bonum petere velat, malum et exitium precari permittit.

13. ET DIXI: A, A, A. — Hebraice est una dictio *Aha*, eheu, de qua dixi cap. 1, vers. 6. Excusat populum Jeremias, dicens quod sit deceptus a pseudopropheta.

16. EFFUNDAM SUPER EOS MALUM SUUM. — id est perdam, malitiae eorum debitam.

17. DEDUCAM OCVLI MEI LACRYAM PER NOCTEM ET DIEM, ET NON TACEANT. — non cessent a lacrymis, *q. d.* Quando vobis persuadere non possum, quod fames et gladius vobis imminuant, saltem plorabo vestram futuram calamitatem.

VIRGO FILIA POPULI MEI. — Est hebraismus: ita enim vocatur congregatio populi a Deo dilecti tenerrime instar filiae virginis, utpote quae nequam in hostium potestatem venisset: hinc enim dicitur virgo. Sunt verba et Lacrymae Jeremie.

18. PROPHETA (scilicet falsus et mendax, de quo vers. 15), ET SACERDOS — illi applaudens.

ABIERUNT IN TERRAM QUAM IGNORABANT. — abierunt captivi cum populo quem seduxerunt in Babilonem. Est haec iusta et congrua poena falsorum Prophetarum, dicentium vers. 13: « Pacem veram dabit vobis in loco isto; » huic enim loco

et terrae opponit locum quem ignorabant. Chaldaeus veritatis, *conversi sunt ad negotiationes suas*. Hebraeus enim כורסא *sachar*, etiam significat negotiari.

Aliter Sanchez, per Prophetam enim bonum accipit, scilicet eum qui vacabat dei laudibus in templo concinendis: jungitur enim sacerdos, cuius erat sacrificare, Prophetis, id est psalibus concincentibus. Iste sensus concinnus et appositus est: Jeremias enim Prophetam nunc bonum, nunc malum et falsum intelligit.

21. NEQUE FACIAS NOBIS CONTEUHELIAM SOLI GLORIAE TUAE. — Ita haec iunge cum Romanis, Septuaginta et Hebraeo, licet aliter dispungat S. Hieronymus et alii, nimirum sic: *Neque facias nobis contumeliam: solium gloriae tuae recordare, quae dispunctio sensum habet planum. Solium gloriae Dei vocat Jerusalem, quia haec erat metropolis populi Dei, de qua Christus, *Math.* v, 35: « Non jurabis per Jerusalem, quia thronus est magni regis. » Et hic, cap. III, vers. 17: « In tempore illo vocabunt Jerusalem Solum Domini. » Aut potius templum: ibi enim Deus supra Cherubim et propitiatorum sedere dicebatur. Ita S. Hieronymus. Jam sensus nostrae dispunctionis est, *q. d.* Ne sinas, Domine, vastari et pollui Jerusalem, vel potius templum, in quo quasi solio glorioso inter nos habitare diceris: haec enim contumelia fit non tantum nobis, sed et solio tuo, id est tibi; ergo: « Non nobis, Domine, non nobis; sed nomen tuo da gloriam, nequando dicant gentes: Ubi est Deus eorum? » *Psalm.* CXIII, 9 et 10. Chaldaeus veritatis: *Ne vilem facias locum gloriae tuae*; Septuaginta: *Ne perdas solium gloriae tuae*. Ita quoque Iyranus, et S. Thomas, qui multa hic in fine capitis mystica habet de triplici Dei solio, primo, gloriae; secundo, clementiae; tertio, iustitiae.*

22. NUMQUID SUNT IN SCULPTILIBUS GENTIUM QUI PLUANT? — Redit ad capitis initium, *q. d.* Non ad idolis, sed ad te, Domine, expectamus et oramus pluviam, ut sanes et avertas sterilitatis tuae plagam in nos immissam; tu enim es dator imbrium, tu ablator.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dicit Deus se esse inexorabilem, etiamsi Moses et Samuel orarent pro populo. Minatur ergo et gladium, canes, volucres caeli, bestias terra, certumque Hierosolymae excidium: hinc Propheta, vers. 10, se quasi virum rivan, seclera arguentem, et excidii praenuntium suis iuvicinis esse daptorat, sed a Deo, ver. 19, roboratur et communitur, ut sit quasi murus aereus (1).

1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: eijce illos a facie mea, et egrediantur. 2. Quod si dixerint ad te: Quo

(1) Continuat in hoc capite dialogus inceptus in cap. praeced. inter Deum et Prophetam. Pismo igitur,

iterata deprecatione Jeremie, Deus, primo, renuit audire intercessores, si vel Moyses et Samuel pro populo